

Міжнародні та національні стандарти регулювання спорту осіб з інвалідністю

Неоніла Нерода¹, Наталія Азарова², Мар'ян Пітин³, Христина Хіменес⁴,
Галина Путятіна⁵, Олексій Булгаков⁶

Опубліковано	Секція	УДК
30.11.2025	Фізична культура і спорт	796.011.3:342.7(100+477)
DOI: https://doi.org/10.5281/zenodo.18989186		

Анотація. Спорт осіб з інвалідністю є важливими складовими соціальної політики України, що сприяють реабілітації, соціальній інтеграції та особистісному розвитку. **Мета:** узагальнити зміст положень міжнародних та національного стандарту та регулювання спорту осіб з інвалідністю. **Методи:** теоретичний аналіз і узагальнення науково-методичної літератури; документальний метод; індукція та дедукція; аналогія; абстрагування і конкретизація; порівняння. **Результати.** Нормативно-правове регулювання спорту осіб з інвалідністю базується на ключових міжнародних документах: Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006); Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту ЮНЕСКО (2015); Європейська спортивна хартія Ради Європи (2001); Конституція Міжнародного паралімпійського комітету та Класифікаційний кодекс МПК. У міжнародному контексті спорт ветеранів представлений такими ініціативами, як Ігри Воїнів та Ігри Нескорених, що поєднують спортивну діяльність із реабілітацією та соціальною інтеграцією. В Україні розвиток цього напрямку розпочався лише з 2014 року, що зумовлено потребою у підтримці військовослужбовців, які брали участь у бойових діях. Міжнародна практика демонструє різні підходи: централізовані державні системи (США, Канада); змішані моделі з активною участю благодійних організацій (Велика Британія). Спільною рисою є визнання спорту невід'ємною складовою комплексної реабілітації ветеранів та

¹ НЕРОДА Неоніла Вікторівна – кандидат наук з фізичного виховання спорту, доцент, Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, E-mail: neonila290881@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9207-6023>;

² АЗАРОВА Наталія Миколаївна – магістр фізичної культури і спорту, Львівський державний університет фізичної культури ім. Івана Боберського, E-mail: n.bayeva@gmail.com, <https://orcid.org/0009-0007-7232-3553>;

³ ПІТИН Мар'ян Петрович – доктор наук з фізичного виховання спорту, професор, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, E-mail: pityn7@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-3537-4745>;

⁴ ХІМЕНЕС Христина Робертівна – доктор наук з фізичного виховання спорту, доцент, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, E-mail: kh.khimenes@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-8677-6701>;

⁵ кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, кафедра спорту та інноваційних практик в адаптивній фізичній культурі, Державний університет «Житомирська політехніка», E-mail: putiatina.g@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9932-8326>;

⁶ БУЛГАКОВ Олексій Ігорович - кандидат наук з фізичного виховання та спорту, доцент, Державний університет «Житомирська політехніка», м. Житомир, E-mail: obulgakov@ukr.net, <https://orcid.org/0000-0001-8800-2067>.

забезпечення державної підтримки спортивних програм. В Україні правовий фундамент розвитку спорту осіб з інвалідністю та ветеранів війни закріплений у статтях Конституції України: Ст. 3 – визнає здоров'я найвищою соціальною цінністю; Ст. 21 і 24 – гарантують рівність та недискримінацію; Ст. 46 – закріплює право на соціальний захист; Ст. 49 – встановлює обов'язок держави піклуватися про розвиток фізичної культури і спорту. Висновки. Міжнародні та національні стандарти формують комплексну систему правового регулювання, яка забезпечує рівний доступ до спорту, захист прав осіб з інвалідністю та ветеранів війни, а також створює умови для їхньої реабілітації та соціальної інтеграції. Гармонізація українського законодавства з європейськими нормами є необхідною умовою для подальшого розвитку адаптивного спорту та спорту ветеранів війни.

Ключові слова: адаптивний спорт, соціальна політика України, міжнародні стандарти, конституційно-правові засади, недискримінація та рівність, реабілітація та інклюзія.

International and national standards governing sport for persons with disabilities

Abstract. Sport for persons with disabilities is an important component of Ukraine's social policy, contributing to rehabilitation, social integration, and personal development. Purpose: to summarize the content of international and national standards and regulations governing sport for persons with disabilities. Methods: theoretical analysis and synthesis of scientific and methodological literature; documentary method; induction and deduction; analogy; abstraction and concretization; comparison. Results: The legal regulation of sport for persons with disabilities is based on key international documents: the UN Convention on the Rights of Persons with Disabilities (2006); UNESCO International Charter of Physical Education, Physical Activity and Sport (2015); European Sports Charter of the Council of Europe (2001); the Constitution of the International Paralympic Committee and the IPC Classification Code. In the international context, sport for veterans is represented by initiatives such as the Warrior Games and the Invictus Games, which combine sporting activity with rehabilitation and social integration. In Ukraine, the development of this field began only in 2014, driven by the need to support military personnel who participated in combat operations. International practice demonstrates diverse approaches: centralized state systems (USA, Canada); mixed models with active involvement of charitable organizations (United Kingdom). A common feature is the recognition of sport as an integral part of comprehensive rehabilitation for veterans and the provision of state support for sports programs. In Ukraine, the legal foundation for the development of sport for persons with disabilities and war veterans is enshrined in the Constitution of Ukraine: Article 3 – recognizes health as the highest social value; Articles 21 and 24 – guarantee equality and non-discrimination; Article 46 – secures the right to social protection; Article 49 – establishes the state's obligation to promote the development of physical culture and sport. Conclusions: International and national standards form a comprehensive system of legal regulation that ensures equal access to sport, protection of the rights of persons with disabilities and war veterans, and creates conditions for their rehabilitation and social integration. Harmonization of Ukrainian legislation with European norms is a necessary prerequisite for the further development of adaptive sport and sport for war veterans.

Keywords: adaptive sport, social policy of Ukraine, international standards, constitutional and legal foundations, non-discrimination and equality, rehabilitation and inclusion.

Вступ

Актуальність проблеми. Спорт є потужним засобом соціалізації, завдяки якому відбувається інтеграція особистості в суспільство та виконання ним важливих для суспільства функцій залучення [1; 3].

Спорт осіб з інвалідністю є важливою складовою загального процесу розвитку інклюзивного суспільства. Якщо говорити про такі всесвітні напрями спорту осіб з інвалідністю як Паралімпійський, Дефлімпійський рух та рух Спеціальних Олімпіад, то вони функціонують в Україні вже тривалий час [4; 7; 8].

Спорт ветеранів війни в міжнародному спортивному русі представлений двома основними напрямками: Іграми Воїнів та Іграми Нескорених. Щодо спорту ветеранів війни в Україні, його активний розвиток та функціонування розпочався лише в 2014 році.

Внаслідок повномасштабного вторгнення та військових дій на території України кількість осіб з інвалідністю, що втратили своє здоров'я та працездатність у зв'язку з пораненнями, стрімко зростає. Враховуючи сучасні соціальні та економічні умови та зростаючу кількість осіб з інвалідністю, які прагнуть повною мірою інтегруватися в суспільство, спорт осіб з інвалідністю та спорт ветеранів війни в Україні набуває все більшого значення. Для ветеранів війни, які зазнали фізичних і психологічних травм внаслідок бойових дій, спорт виступає не лише елементом реабілітації з метою збереження і розвитку функціональних можливостей, а й потужним засобом психологічного відновлення, що допомагає подолати посттравматичний синдром, підвищити самооцінку і повернутися до повноцінного життя [3; 15].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Значущість спорту осіб з інвалідністю та спорту ветеранів війни в Україні підкреслюється кількістю наукових досліджень з даної проблематики, а саме: історичні аспекти розвитку спорту осіб з інвалідністю [1; 3; 4]; соціально-гуманітарні аспекти адаптивного спорту як складової адаптивної фізичної культури [6; 7; 8]; роль спортивних організацій в розвитку спорту осіб з інвалідністю [4; 9]; мотивація осіб з інвалідністю до занять спортом [1; 15]; сучасний стан і доступність адаптивного спорту [3]; правове регулювання соціального захисту осіб з інвалідністю [5; 9; 11]; питання соціальної інтеграції та реабілітації ветеранів та учасників бойових дій в процесі занять спортом [3].

Спорт осіб з інвалідністю та спорт ветеранів війни є важливими напрямками соціальної політики України, які сприяють реабілітації та особистісному розвитку людей з інвалідністю. Реалізація цих завдань можлива лише при відповідному нормативно-правовому регулюванні. Крім того, зміни у нормативно-правовій базі, а також імплементація законодавства України до європейських стандартів створюють додаткову необхідність у гармонізації нормативно-правових актів.

Актуальність теми обумовлена фрагментарністю наукових знань щодо нормативно-правового регулювання спорту осіб з інвалідністю та ветеранів війни та потребою ефективного розвитку цієї сфери в Україні, що допоможе підвищити рівень соціального захисту осіб з інвалідністю та їхньої адаптації у суспільстві.

Мета статті – узагальнити зміст положень міжнародних та національного стандарту та регулювання спорту осіб з інвалідністю.

Методологія

Методи дослідження: теоретичний аналіз та узагальнення науково-методичної літератури; документальний метод; індукція і дедукція; аналогія; абстрагування і конкретизація; порівняння.

Результати

Історія міжнародного регулювання прав людини бере свій початок із ухвалення Загальної декларації прав людини 1948 року. Цей фундаментальний документ,

прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН після трагедій Другої світової війни, уперше на глобальному рівні проголосив право кожної людини на відпочинок і дозвілля. Хоча спорт безпосередньо не згадується, стаття 24 про право на відпочинок може розглядатися як правова основа для подальшого розвитку концепції спортивних прав.

Важливим етапом у захисті прав осіб з інвалідністю стала Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю, ухвалена 13 грудня 2006 року. Її ратифікували понад 180 держав, що робить Конвенцію одним із найуспішніших міжнародних договорів у сфері прав людини. Документ змінив парадигму сприйняття інвалідності: від медичної моделі, яка трактувала її як індивідуальну «проблему», до соціальної моделі, що визначає суспільні бар'єри головною перешкодою для повноцінної участі [5].

Стаття 30 Конвенції спеціально присвячена участі осіб з інвалідністю у культурному житті, дозвіллі та спорті. Вона зобов'язує держави-учасниці забезпечувати можливості для організації, розвитку та участі у спортивних і оздоровчих заходах, включно з доступом до інструкторських послуг, навчання та ресурсів на рівних умовах.

Практичне значення Конвенції є надзвичайно вагомим. Після її ратифікації багато країн внесли зміни до національного законодавства, збільшили фінансування програм адаптивного спорту та створили спеціалізовані інституції. Наприклад, Австралія розробила Національну стратегію у справах осіб з інвалідністю (2010–2020), яка містила конкретні цілі щодо розширення участі осіб з інвалідністю у спортивній діяльності.

Одним із найінноваційніших положень Конвенції є принцип розумного пристосування, що означає необхідні та відповідні зміни, які не створюють надмірного тягаря, але забезпечують можливість реалізації прав людини особами з інвалідністю.

Принцип недискримінації є фундаментальним для всієї системи міжнародного спортивного права. Він гарантує, що особи з інвалідністю не можуть зазнавати менш сприятливого ставлення порівняно з іншими людьми в аналогічних умовах.

Важливим документом у сфері прав людини є також Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту ЮНЕСКО, ухвалена у 1978 році та суттєво переглянута у 2015 році. Оновлена редакція проголосила, що заняття фізичним вихованням, фізичною активністю та спортом є фундаментальним правом кожної людини, а дискримінація за будь-якими ознаками, включно з інвалідністю, є неприпустимою [5].

Хартія 2015 року відображає сучасне розуміння спорту як інструменту соціальної інтеграції та сталого розвитку. Вона наголошує на необхідності формування політики та програм, що враховують потреби різних соціальних груп, зокрема осіб з інвалідністю, а також закликає держави забезпечувати доступність спортивної інфраструктури, підготовку кваліфікованих фахівців і створення адаптованих програм.

Особливу увагу документ приділяє концепції «спорт для всіх», яка передбачає можливість участі у спортивній діяльності на всіх рівнях – від масового спорту до спорту вищих досягнень. Це означає, що держави повинні підтримувати не лише елітних паралімпійців, а й розвивати програми адаптивного спорту для людей різного віку та рівня підготовки.

Європейська спортивна хартія ґрунтується на принципі «Спорт для всіх» і наголошує, що кожна людина має невід'ємне право на заняття спортом. Документ закликає уряди європейських країн формувати національну спортивну політику, яка враховує потреби всіх соціальних груп, включно з особами з інвалідністю. Особливий

акцент зроблено на необхідності усунення фізичних, економічних та соціальних бар'єрів, що перешкоджають участі у спортивній діяльності [5].

На основі положень Хартії Рада Європи розробила низку рекомендацій для держав-членів щодо забезпечення доступності спорту для осіб з інвалідністю. Прикладом практичного втілення принципів є Рекомендація (2021) 5, яка стосується покращення фізичного доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд. Вона містить детальні технічні вимоги до проектування спортивних об'єктів, включаючи входи, роздягальні, туалети, місця для глядачів та евакуаційні шляхи.

Європейський підхід також характеризується розвитком інклюзивного спорту – моделі, за якої особи з інвалідністю та без інвалідності займаються спортом разом. Це відрізняється від сегрегованої моделі, що передбачає окремі програми та змагання. Багато європейських країн поєднують обидва підходи, визнаючи різноманітність потреб і переваг спортсменів.

Особливе значення має принцип найкращих інтересів дитини з інвалідністю, запозичений із Конвенції ООН про права дитини. Він вимагає, щоб у процесі ухвалення рішень щодо неповнолітніх спортсменів першочергово враховувалися їхні інтереси. У спортивному контексті це означає необхідність балансу між прагненням до високих результатів та захистом здоров'я, розвитку й добробуту молодого спортсмена. Надмірні тренування, рання спеціалізація чи сильний психологічний тиск можуть негативно вплинути на розвиток дитини, особливо якщо вона має інвалідність.

Міжнародні стандарти передбачають, що рішення про участь неповнолітнього спортсмена з інвалідністю у змаганнях повинні ухвалюватися за участю самої дитини (якщо вона здатна висловити свою думку), її батьків або опікунів, а також медичних фахівців. Дитина не може бути залучена до спортивної діяльності всупереч її волі, навіть якщо батьки вважають це корисним.

Конституція Міжнародного паролімпійського комітету є основоположним документом паролімпійського руху, що визначає принципи, правила та підзаконні акти [1; 8]. Вона закріплює чотири ключові цінності паролімпізму: мужність, рішучість, натхнення та рівність. Мужність означає прийняття обмежень і сміливість їх подолання; рішучість – відмову від поразки перед викликами; натхнення – здатність паролімпійців мотивувати інших власним прикладом; рівність – визнання спорту як платформи, де кожен може продемонструвати майстерність незалежно від походження чи можливостей. Ці принципи формують ідеологічну основу міжнародного паролімпійського спорту та впливають на національні системи його регулювання.

Одним із найскладніших аспектів регулювання спорту осіб з інвалідністю є система класифікації спортсменів. Вона необхідна для забезпечення рівних умов змагань між спортсменами з різними типами та рівнями інвалідності. Класифікаційний кодекс Міжнародного паролімпійського комітету встановлює мінімальні стандарти для розробки, застосування та оскарження систем класифікації [4]. Документ є результатом багаторічної співпраці науковців, медичних фахівців, тренерів та спортсменів. Він визначає поняття «мінімального рівня порушення» (*minimum impairment criteria*) – найменшого ступеня інвалідності, необхідного для участі у паролімпійських змаганнях.

Система класифікації спортсменів з інвалідністю ґрунтується на трьох ключових питаннях: «чи має спортсмен прийнятне порушення для участі у відповідному виді

спорту?»; «чи відповідає це порушення мінімальним критеріям?»; «до якого спортивного класу належить спортсмен?»

Процес класифікації включає медичне обстеження, функціональне тестування та, за потреби, спостереження за виступами спортсмена під час змагань.

Кожен вид спорту має власну систему класифікації. Наприклад, у плаванні існує 14 класів для спортсменів із фізичними порушеннями (S1–S14, де S1 відповідає найсерйознішим порушенням), три класи для спортсменів із порушеннями зору (S11–S13) та один клас для спортсменів з інтелектуальними порушеннями (S14). У легкій атлетиці система ще складніша, оскільки необхідно враховувати специфіку різних дисциплін – бігу, стрибків, метань.

Класифікація не є сталою системою – вона постійно вдосконалюється на основі нових наукових досліджень та практичного досвіду. Міжнародний паралімпійський комітет регулярно організовує конференції та семінари для обговорення проблем класифікації та пошуку шляхів їх вирішення. Однією з найбільш дискусійних проблем є навмисне перебільшення ступеня інвалідності з метою отримання переваги у змаганнях.

Важливим елементом міжнародного регулювання є Всесвітній антидопінговий кодекс, розроблений Всесвітньою антидопінговою агенцією (WADA), який поширюється і на спорт осіб з інвалідністю. Його застосування потребує особливого підходу, адже багато спортсменів використовують медикаменти для лікування хронічних захворювань.

Для цього WADA створила систему терапевтичних винятків (Therapeutic Use Exemptions, TUE), яка дозволяє застосування заборонених речовин за медичними показаннями. Спортсмен має подати заявку з медичною документацією, що підтверджує необхідність препарату, відсутність альтернативи та відсутність несправедливої переваги.

Процедура отримання дозволу може бути складною. Наприклад, спортсмени з травмами спинного мозку потребують препаратів для контролю м'язових спазмів, спортсмени з астмою – інгаляторів, а спортсмени з діабетом – інсуліну. Кожен випадок розглядається індивідуально комітетом медичних експертів.

Важливо наголосити, що система терапевтичних винятків не є «лазівкою» в антидопінговій політиці. Статистика свідчить, що рівень позитивних допінг-проб серед паралімпійців становить близько 1–2%, що співставно з показниками серед олімпійців. Порушення антидопінгових правил караються суворо, і санкції для паралімпійців є такими ж жорсткими, як і для інших спортсменів.

Таким чином, міжнародні стандарти формують комплексну правову систему, спрямовану на забезпечення рівного доступу до спорту, захист прав спортсменів з інвалідністю та створення справедливих і безпечних умов їхньої участі у спортивному житті.

Варто також підкреслити значення конституційних положень, що регламентують правове забезпечення спорту ветеранів війни та осіб з інвалідністю. Конституція України як основний Закон держави закріплює не лише формальні норми, а й цілісну систему правових гарантій, у якій права людини, включно з правом на фізичний розвиток і заняття спортом, займають провідне місце. Відтак, конституційно-правові

основи забезпечення права на спорт осіб з інвалідністю та ветеранів війни формують фундаментальний базис системи правового регулювання у цій сфері [2].

Ключовим конституційним орієнтиром у сфері правового забезпечення спорту є положення статті 3 Конституції України, де зазначено, що «людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю» [2]. Це положення має фундаментальне значення для тлумачення права на спорт, адже фізична активність безпосередньо пов'язана з підтриманням здоров'я та утвердженням людської гідності.

Зміст цього принципу полягає у визнанні здоров'я пріоритетною соціальною цінністю, що покладає на державу обов'язок не лише проголошувати його важливість, але й створювати умови для збереження та зміцнення фізичного благополуччя. Для осіб з інвалідністю та ветеранів війни це означає гарантії доступності спортивної інфраструктури, адаптованих програм та професійної підтримки.

Гідність людини як конституційна категорія набуває особливого значення у сфері адаптивного спорту. Історично особи з інвалідністю часто зазнавали стигматизації, коли суспільство розглядало їх лише як об'єкти опіки. Конституційне закріплення гідності кожної особи незалежно від її фізичного стану формує правову основу для подолання таких архаїчних підходів. У цьому контексті спорт постає не лише як засіб терапії чи реабілітації, а як інструмент самореалізації та утвердження власної гідності.

Стаття 21 Конституції гарантує рівність усіх громадян у правах і свободах та забороняє дискримінацію за будь-якими ознаками, включно зі станом здоров'я [2]. Це положення є ключовою гарантією для осіб з інвалідністю та ветеранів війни, забезпечуючи їм рівні права у сфері спорту.

Принцип рівності в адаптивному спорті має диференційований характер. Він не означає формального надання однакових послуг без урахування специфічних потреб, а передбачає рівність можливостей і результатів. Це зумовлює необхідність додаткових ресурсів – спеціального обладнання, адаптованих програм, пріоритетного фінансування – для усунення бар'єрів і забезпечення рівного доступу до спорту. Прикладом можуть бути безоплатний доступ до спортивних споруд чи квотування підготовки фахівців у сфері адаптивного спорту.

Принцип недискримінації деталізовано у статті 24 Конституції, яка встановлює, що «не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками» [2]. Хоча інвалідність прямо не згадується, судова практика відносить стан здоров'я до категорії «інших ознак», що забезпечує гнучкість застосування цього принципу.

Право на соціальний захист, закріплене у статті 46 Конституції України [2], охоплює різні форми державної підтримки. У сфері спорту ветеранів війни та осіб з інвалідністю воно реалізується через пільги на користування спортивними об'єктами, фінансування програм реабілітації та створення спеціалізованих центрів спортивної реабілітації. Це є прямим конституційним обов'язком держави, а громадяни мають законне право вимагати його виконання відповідно до встановлених законом умов.

Щодо ветеранів війни, для них Конституція України встановлює посилені гарантії соціального захисту. Зокрема, стаття 17 закріплює обов'язок держави забезпечувати соціальний захист громадян, які проходять службу у Збройних Силах України та інших

військових формуваннях, а також членів їхніх сімей [2]. Такі гарантії ґрунтуються на розумінні того, що особи, які захищали державу та суспільство, ризикуючи власним життям і здоров'ям, мають право на особливу підтримку з боку соціуму [3; 6].

У сфері фізичної культури та спорту це означає, що державні зобов'язання не можуть обмежуватися лише забезпеченням ветеранам рівного доступу до спортивних послуг. Держава повинна створювати додаткові можливості та систему пільг, які враховують специфічні потреби ветеранів, зокрема потреби у фізичній та психологічній реабілітації, а також визнають їхні особливі заслуги перед суспільством [13; 14].

Для ветеранів війни ця конституційна норма має визначальне значення, адже гарантує право на підтримку з боку держави, що включає пільги у користуванні спортивними об'єктами, фінансування спеціалізованих програм реабілітації та створення центрів спортивної реабілітації.

Фізична активність визнається ключовим чинником збереження та зміцнення здоров'я. У цьому контексті стаття 49 Конституції України безпосередньо пов'язана з правом на заняття спортом, адже закріплює фундаментальне право кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [2]. Для осіб з інвалідністю спорт часто інтегрований у процес медичної реабілітації, що дозволяє розглядати доступ до адаптивних спортивних програм як невід'ємну складову конституційного права на охорону здоров'я.

Стаття 49 також містить прямий припис про те, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту [2]. Це положення є ключовою правовою основою для формування державної політики у сфері фізичної культури і спорту, встановлюючи обов'язок держави активно сприяти розвитку галузі. Юридичні зобов'язання держави охоплюють: створення спортивної інфраструктури та безбар'єрного простору; виділення бюджетних коштів на розвиток програм; підготовку кадрів і підтримку спортивних організацій; прийняття та вдосконалення нормативно-правових актів у сфері фізичної культури і спорту [14].

У контексті адаптивного спорту та спорту ветеранів війни це положення має особливе значення, адже підтверджує право на пріоритетне фінансування програм, спрямованих на інтеграцію осіб з інвалідністю та ветеранів у спортивну діяльність. Держава зобов'язана адаптувати спортивну інфраструктуру та програми відповідно до їхніх потреб, усуваючи архітектурні, інформаційні та організаційні бар'єри. Оскільки спорт часто є частиною медичної та психологічної реабілітації, цей конституційний обов'язок підтверджує необхідність інтеграції спортивних програм у систему охорони здоров'я та соціального захисту.

Таким чином, положення статті 49 про піклування держави щодо розвитку фізичної культури і спорту виступає фундаментальним конституційним мандатом, який зобов'язує органи державної влади формувати інклюзивну та цілеспрямовану політику у сфері адаптивного спорту.

Важливе значення для реалізації програм адаптивного спорту та спорту ветеранів війни на місцевому рівні має стаття 140 Конституції України, яка закріплює право територіальних громад вирішувати питання місцевого значення, включно із забезпеченням функціонування закладів фізичної культури і спорту [2].

Конституційна реформа децентралізації, започаткована в Україні з 2014 року, спричинила суттєвий перерозподіл повноважень та фінансових ресурсів на рівень

територіальних громад. Це створило подвійний ефект для розвитку адаптивного спорту. З одного боку, громади отримали можливість формувати більш конкретні та ефективні програми, які відповідають специфічним потребам цільових груп з урахуванням локальних особливостей. З іншого боку, різний рівень фінансової спроможності територіальних громад призводить до нерівномірності доступу до якісних програм адаптивного спорту [3; 11].

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми є встановлення державних стандартів доступності адаптивного спорту, які мають бути обов'язковими для всіх територіальних громад, водночас зберігаючи їхню автономію у визначенні конкретних механізмів реалізації. Це дозволить забезпечити мінімальний гарантований рівень спортивних послуг для осіб з інвалідністю та ветеранів війни незалежно від місця проживання, а також сприятиме формуванню більш справедливої та інклюзивної системи розвитку спорту на локальному рівні [10; 12; 14].

Висновки

Міжнародні стандарти нормативно-правового регулювання спорту осіб з інвалідністю базуються на фундаментальних документах, серед яких Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю (2006), Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту ЮНЕСКО (2015), Європейська спортивна хартія Ради Європи (2001), Конституція Міжнародного паролімпійського комітету та Класифікаційний кодекс МПК. Ці документи встановлюють принципи недискримінації, рівного доступу, розумного пристосування та інклюзивності.

Організаційно-правові підходи до спортивної діяльності ветеранів війни в міжнародній практиці характеризуються різноманітністю моделей: від централізованих державних систем (США, Канада) до змішаних моделей з активною участю благодійного сектору (Велика Британія). Спільною рисою є визнання спорту невід'ємною складовою комплексної реабілітації ветеранів та забезпечення державної підтримки спортивних програм.

В Україні конституційно-правові основи забезпечення права на спорт осіб з інвалідністю та ветеранів війни закріплені в статтях 3, 21, 24, 46, 49, 140 Конституції України, які в сукупності формують правовий базис для розвитку спорту. Конституція визнає здоров'я найвищою соціальною цінністю, проголошує принцип рівності та недискримінації, гарантує право на соціальний захист та встановлює обов'язок держави піклуватися про розвиток фізичної культури і спорту.

Список використаних джерел

1. Бріскін Ю., Цільово-результативні аспекти Паралімпійського спорту. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: Зб. наук. пр. під ред. Єрмакова СС. Харків: ХХПІ, 2002, 14: 61-68.
2. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.
3. Литовченко М. А. Роль спорту у психологічній реабілітації ветеранів війни. Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). 2024. Вип. 3 (175). С. 89–94.

4. Маринич В. Л., Книш О. Роль спортивних організацій у розвитку адаптивного спорту в Україні. Слобожанський науково-спортивний вісник. 2016. № 5 (55). С. 41–46.
5. Міжнародна хартія фізичного виховання, фізичної активності та спорту ЮНЕСКО від 18.11.2015. URL: <http://unesdoc.unesco.org/> (дата звернення: 18.11.2025).
6. Національний комітет спорту інвалідів України : Офіційний веб-сайт. URL: <http://www.ncsiu.gov.ua/> (дата звернення: 25.10.2025).
7. Передерій А. В. Тенденції розвитку системи паралімпійського спорту в Україні. Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. 2013. № 12. С. 56–62.
8. Передерій А. В., Бріскін Ю. А. Концептуальні засади розвитку адаптивного спорту в Україні. Молода спортивна наука України. 2001. Т. 1. С. 234–239.
9. Про громадські об'єднання : Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 1. Ст. 1.
10. Про затвердження кваліфікаційних характеристик професій працівників у сфері фізичної культури і спорту : наказ Міністерства молоді та спорту України від 26.12.2022 № 5723. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2025).
11. Про затвердження Положення про організацію фізкультурно-спортивної реабілітації учасників антитерористичної операції : наказ Міністерства молоді та спорту України від 15.08.2017 № 3631. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/> (дата звернення: 20.11.2025).
12. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2017. № 38-39. Ст. 380.
13. Про реабілітацію осіб з інвалідністю в Україні : Закон України від 06.10.2005 № 2961-IV. Відомості Верховної Ради України. 2006. № 2-3. Ст. 36.
14. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24.12.1993 № 3808-XII. Відомості Верховної Ради України. 1994. № 14. Ст. 80.
15. Розторгуй М., Передерій А., Бріскін Ю. Мотивація до занять спортом в осіб із вадами зору на етапі спортивно-реабілітаційної підготовки. Фізична активність, здоров'я і спорт. 4 (30), 2017. С.56-64.